

УДК 37.091.8+061:323.15(=161.2)(71+73+4)«1900/1930»
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-86-3

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ І ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ПРОГРАМАХ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДЕРЖАВ ЗАХОДУ (1900–1930-ТІ РР.)

Джус О.В., к. пед. н., доцент,
завідувач кафедри професійної освіти та інноваційних технологій
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Розкрито витoki українського студентського руху та простежено його розвиток за межами України в перші десятиліття ХХ ст. Проаналізовано зміст, методи, форми і засоби діяльності об'єднань українських студентів держав масового осідку українців-емігрантів із формування професійних компетентностей, збереження національної ідентичності, утвердження громадянських цінностей майбутніх фахівців. Акцентовано на ролі у професійному становленні та вихованні студентської молоді відомих і малознаних представників української діаспори першої третини ХХ ст.

Ключові слова: українські студенти, студентські організації (громади, товариства), українська еміграція (імміграція, діаспора), високі школи, бурси, інститути, університети, інтелігенція, зміст, методи, форми професійної (фахової) підготовки, національно-громадянське виховання.

Раскрыты истоки украинского студенческого движения, и прослежено его развитие за пределами Украины в первые десятилетия ХХ в. Проанализировано содержание, методы, формы и средства деятельности объединений украинских студентов государств массового поселения украинских эмигрантов по формированию профессиональных компетенций, сохранению национальной идентичности, утверждению гражданских ценностей будущих специалистов. Внимание акцентировано на роли в профессиональном становлении и воспитании студенческой молодежи известных и малоизвестных представителей украинской диаспоры первой трети ХХ в.

Ключевые слова: украинские студенты, студенческие организации (общины, общества), украинская эмиграция (иммиграция, диаспора), высокие школы, бурсы, институты, университеты, интеллигенция, содержание, методы, формы профессиональной (специальной) подготовки, национально-гражданское воспитание.

Dzhus O.V. THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT AND UPBRINGING OF YOUTH IN PROGRAMS OF UKRAINIAN STUDENT ORGANIZATIONS OF THE WEST STATES (1900s – 1930s)

The origins of the Ukrainian student movement and ways of its development beyond the borders of Ukraine in the first decades of the twentieth century are highlighted in the article. The analysis of the historical, pedagogical and vocational component of the activity of Ukrainian students in the Western diaspora in the first decades of the 20th century was examined, and the positive achievements of the Ukrainian student organizations of the Western countries of the first third of the 20th century were identified, analyzed and summarized. in the field of professional training and education of youth for the use of positive elements of this work in the modern educational practice of high schools of Ukraine.

In the period of the Austro-Hungarian Empire, the leading center for the student movement was Vienna, where in January 1868 a student association Sich emerged. Similar student associations functioned in Krakow, Graz, Pribram, Prague. Famous participants in different periods were I. Franko, S. Dnistrianskiy, L. Vojevodka, V. Stefanyk, I. Gorbachevsky, I.Puliui.

In the Sub-Russian territory, the manifestations of the organization of Ukrainian student youth are traced at the end of the nineteenth century in the establishments of higher educational establishments in St. Petersburg and Moscow.

The end of the nineteenth and early twentieth centuries is marked by attempts by young people to participate in the life of Ukrainian communities in North America and Canada. In 1910, a youth association Zaporizhzhya Sich appeared in Winnipeg (later on-Ontario). At the beginning of the 1920's, there is the formation of public organizations of Ukrainian students in the United States: the Ukrainian Academic Community in Philadelphia, the Ukrainian Youth Association in Boston and New York, the Ukrainian Student Community in Chicago, and others.

But the most distinctive features of the Ukrainian student life of the 20th and 30th years of the twentieth century. and changes in the programs of their organizational and educational work are outlined in the academic centers of Central and Western Europe.

The content, methods, forms and means of activities of associations of Ukrainian students of the masses of Ukrainian emigrants from the formation of professional competencies, the preservation of national identity, the approval of the civic values of future specialists is devoted a great attention. It is paid a great attention to the role of professional development and education of students of well-known and unknown representatives of the Ukrainian diaspora of the first third of the twentieth century.

Key words: Ukrainian students, student organizations (communities, societies), Ukrainian emigration (immigration, diaspora), high schools, bursa, institutes, universities, intelligentsia, content, methods, forms of professional (professional) training, national and civic education.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми, винесеної в заголовок статті, зумовлена новими підходами до професійної підготовки молоді, потребою її переорієнтування на формування компетентностей, необхідних майбутньому фахівцеві для його успішної особистої самореалізації та громадянського становлення, зафіксованих у нових законодавчо-нормативних освітніх документах, передусім у законах України «Про вищу освіту», «Про освіту», і на цій основі – збагачення інтелектуального, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку нашої держави та її європейського вибору [1, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історичний, соціально-політичний і культурницький аспекти аналізованої проблеми почасти окреслені у фундаментальних дослідженнях з історії української еміграції її визначних представників (В. Маруняк, М. Марунчак, С. Наріжний) і в наукових розвідках дослідників із «материкової» України кінця ХХ – початку ХХІ ст. (В. Трощинський В. Євтух, В. Трощинський, В. Піскун, А. Попок, Г. Саган). Освітньо-виховний потенціал української діаспори європейського й американського континентів розкривають Г. Васянович, М. Євтух, В. Кемінь, С. Романюк, І. Руснак та ін.

Динаміка розвитку студентського життя на європейському позаукраїнському просторі представлена в науковому доробку авторів із діаспори: М. Антоновича, А. Жуковського, В. Леника, В. Орелецького, В. Яніва, та в історичних студіях сучасних українських науковців (таких, як О. Вагіна, О. Гуменюк, О. Дуднік).

Постановка мети (цілей статті). Історико-педагогічну і професійно-виховну складові частини діяльності українського студентства в західній діаспорі в перші десятиліття ХХ ст. у наукових дослідженнях розкрито стисло або взагалі не характеризується, що зумовило мету нашої статті: виявити, проаналізувати й узагальнити позитивні надбання українських студентських організацій держав Заходу першої третини ХХ ст. у сфері фахової підготовки та виховання молоді задля використання позитивних елементів цієї роботи в сучасній освітній практиці високих шкіл України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Початки організованої діяльності українських студентів поза етнічними територіями України сягають другої половини ХІХ ст. Зокрема, в межах Австро-Угорської імперії провідним центром студентського руху став Відень, де в січні 1868 р. захо-

дами майбутнього культурно-освітнього діяча, педагога й композитора в Галичині Анатолія Вахнянина постало одне з найдавніших громадських об'єднань українських студентів – товариство «Січ». Упродовж десятиліть функціонування (до 1947 р.) воно було «осередком-кузнею» скристалізування політичних поглядів української молоді й водночас – «зародком наукової академії... допомоговою установою... розваговим товариством» [2, с. 3]. Серед відомих членів «Січі», які вже наприкінці ХІХ ст. отримали наукові «титули» у Віденському університеті, були: І. Франко – ступінь доктора філософії (1890); тодішній касир товариства, згодом – професор цивільного права в університетах Львова і Праги, ректор Українського вільного університету, С. Дністрянский – доктор правничо-політичних наук (1893); майбутній очільник Українського лікарського товариства Північної Америки Л. Воєвідка – ступінь доктора «всіх наук лікарських» (1894) та ін. [3].

Окрім Відня, на зламі ХІХ–ХХ ст. у межах Австро-Угорщини діяли високошкільні організації української молоді в Кракові, де здебільшого опановували фах майбутні медики (серед них – В. Стефанік); у Граці (земляцтво «Русь», перейменоване 1910 року на Українське студентське товариство «Січ»); при гірничій академії чеського міста Пшібрама, а після сецесії українських студентів у Львівському університеті (грудень 1901 р.) – у Карловому університеті в Празі. У 1902 р. тут була заснована студентська «Українська громада», статут якої серед інших підписали колишні голови віденської «Січі», а з кінця ХІХ ст. – професори високих шкіл І. Горбачевський та І. Пулюй [4, с. 60].

На російських теренах вияви організованості української студентської молоді простежуються наприкінці ХІХ ст. у закладах вищої освіти С.-Петербурга й Москви. Напередодні першої світової війни петербурзькі об'єднання студентів-українців охоплювали близько 1000 осіб, а в 1913 – 1914 рр. Головна рада українського студентства в Петербурзі видавала часопис «Український студент» [5, с. 962].

Кінець ХІХ – початок ХХ ст. позначений спробами участі молоді в житті українських громад Північної Америки, де вона становила найчисленнішу групу емігрантів. На відміну від українських етнічних земель (хоч і у складі чужих держав), ці спроби обмежувалися не лише соціально-економічними чинниками, переважно заробітчанським характером першої хвилі української еміграції, а й тим, що серед десятків тисяч переселенців було дуже мало «правдивої

інтелігенції... свідомих одиниць, які звичайно дають почин до всякої культурної праці» [6, с. 13]. У США в останній декаді XIX ст. ними стали «гарні, ще молоді хлопці й гарячі українські патріоти» – невеличка група греко-католицьких священиків, вихідців із Галичини й Лемківщини (І. Волянський, Г. Грушка, Н. Дмитрів, І. Констанкевич), і декілька світських осіб (В. Сіменович), що з власної ініціативи емігрували за океан для культурно-освітньої праці серед українців [7, с. 284]. У Канаді 1890-х – початку 1900-х рр. освічена частина українських переселенців обчислювалася кількома випускниками «старокраєвих» неповних середніх шкіл, гімназій чи вчительських семінарій (Я. Арсенич, К. Генік-Березовський, П. Зварич, С. Чернецький). Попри найболючіші першочергові турботи (пошуки роботи, засобів для проживання), їхніми зусиллями та силою обставин молодь долучалася до духовного й культурного розвитку українців у чужому оточенні, заснування «запомогових» товариств, читалень, аматорських гуртів, рідномовних шкіл.

Так, українці американського континенту з кінця XIX ст. ідентифікувалися з «батьком українських товариств» у США – Руським (згодом Українським) Народним Союзом, заснованим у 1894 р. з ініціативи вищезазначених представників українського духовенства [7, с. 193]. Але попри його активну організаційську й популяризаційну діяльність, публікації-заклики у провідній газеті «американських» українців «Свобода» (із 1893 р.) щодо необхідності освіти дітей і фахової підготовки молоді з метою «приспорити українському народові в Америці ... якнайбільше власної патріотичної інтелігенції, без котрої кожний народ є наче військо без офіцерів...наче господарство без господаря...» [7, с. 331] і тематичні виступи очільників національного духовно-культурного поступу на численних вічах, українська молодь у США до початку 1920-х рр. не мала власних культурно-освітніх осередків. Цьому не сприяли розпорошеність українців у цій державі, політика офіційної влади щодо освіти дітей і молоді, суть якої полягала в законодавчо закріпленому обов'язковому навчанні представників усіх народностей у публічних англомовних школах, позиція переважної частин української спільноти, зацікавленої, насамперед, у тому, «щоб дитина якнайскоріше виросла із шкільного віку (16 літ) та йшла на заробіток» [7, с. 325].

Натомість молоді українські переселенці в Канаді, що з кінця XIX ст. компактно осідали в її західних провінціях (Альберта, Манітоба, Саскачеван), уже в перші десяти-

тиріччя XX ст. домоглися більш високого рівня самоорганізації та самовиявлення в різних сферах. Для прикладу, заходами «Кружка русько-української молодіж» при одній із перших читалень у Вінніпегу (заснована 1899 р.) у травні 1904 р. відбулася перша українська театральна вистава («Аргонавти»), в якій взяли участь 9 хлопців і 3 дівчини [7, с. 320].

Суттєвим поштовхом до активізації участі молоді в осягненні професійних знань, культурно-освітньому житті українських поселень у Канаді виявився відгомін «ріднокраєвої» боротьби за український університет у Львові, кульмінацією якої вважається вбивство студента А. Коцка в 1910 р., участь академічної молоді в щорічних акціях із пошанування пам'яті Т. Шевченка та, особливо, запровадження в місцях масового осідку іммігрантів двомовного шкільництва і заснування окремих середніх закладів освіти з підготовки вчителів для його потреб (т. зв. «Normal School» – фактично учительських семінарій). Перша на американському континенті освітня інституція цього типу для українських юнаків започаткована провінційним урядом Манітоби у Вінніпегу в 1905 р. До часу її перенесення до м. Брендон (1907) вона разом із англомовним «Манітоба коледж», утримуваним пресвітеріанською церквою, підготувала першу когорту українських учителів (36 осіб). У 1909 р. аналогічний заклад педагогічної освіти відкрився у Реджайні (провінція Саскачеван), студенти якого через три роки заснували Товариство українсько-англійських учителів, а наприкінці 1912 р. – у м. Вег'ревіль (Альберта).

До 1916 р., коли в західних провінціях Канади була ліквідована двомовна освітня система, з їхніх стін вийшли більше 300 учителів. Поряд із започаткуванням «місійної» педагогічної діяльності вони стали «резервуаром для тих, які хотіли продовжити свої студії на університетах та добиватися вищих професійних позицій...»: якщо в 1913 р. університетський диплом бакалавра («В.Е.») здобув один українець (виходець із Городенківського повіту, тепер Івано-Франківська обл., О. Жеребко), то в 1921 р. – уже 17 осіб [8, с. 104]. Саме з учительських рядів «піонерської доби» вирости перші в Канаді «професіоналісти» – лікарі, адвокати, інженери, приватні підприємці, державні службовці та громадсько-політичні діячі.

Усвідомлюючи, що майбутнє українських іммігрантів «..багато залежить від того, які наші передові люди будуть», уже перші представники університетської молоді домагалися, аби «з наших студентів вихо-

валися робітники, проводирі українського народу – а не асимілятори-яничари» [9, с. 74]. Таким чином, поруч із фаховим вишколенням молоді ставилося завдання її національного «освідомлення».

Водночас студенти і випускники зазначених загальноосвітніх і фахових інституцій виявилися ініціаторами заснування перших на американських теренах молодіжних організацій. Зокрема, в 1910 р. у Вінніпегу виникло «молодече» товариство «Запорозька Січ», при якому того ж року постав «Фонд народної просвіти в Канаді». У жовтні 1910 р. заходами товариства здійснено постановку п'єси «Сватання на Гончарівці». Для потреб студіюючої молоді було укомплектовано бібліотеку, яка в 1911 р. налічувала 150 томів книжок українською мовою [9, с. 10–12].

Подальший культурно-освітній поступ товариства пов'язаний із обранням у 1911 р. його «отаманом» уродженця Прикарпаття (Коломийщина) Т. Ферлея (невдовзі – один із чільних українських громадських діячів у Канаді, у 1915 р. – перший посол-українець до легіслатури в Манітобі). Змістом діяльності «Запорозької Січі» під управою Т. Ферлея стали щонедільні «відчити», дискусії (як «дебата» за його участю на тему «Чи наші люди засимілюються»), аматорські вистави, гімнастичні вправи [10, с. 1]. Спільно з місцевою «Просвітою» січовики організували відзначення 50-х роковин смерті Т. Шевченка за участю 800 осіб. У лютому 1911 р. заходами організованого студентства Вінніпега відбулося віче у справі заснування першої в Канаді української бурси (гуртожитку-інтернату) ім. А. Коцька, яка, поруч з іншими інституціями цього типу, в наступні десятиліття слугувала «виховним горнилом» студентської молоді, відіграла важливу роль у «продукції української інтелігенції», активно впливала на її «національну якість» [8, с. 107].

Однак через відсутність матеріальної бази студентська «Запорозька Січ» у Вінніпегу 1912 року припинила свою діяльність.

У 1911 р. студентське товариство з аналогічною назвою виникло у Форт-Вілліям (Онтаріо). Програма його діяльності, намічена другими загальними зборами у серпні 1912 р., передбачала такі завдання: «1. Боронити українську національність. 2. Ширити поступові укр. часописи. 3. Проводити борбу з п'янством. 4. Устроювати відчити і концерти. 5. Постаратися о приватну укр. англійську школу...» [9, с. 38].

Проте здебільшого просвітницький характер діяльності товариства спричинився до його об'єднання в 1913 р. з місцевою «Просвітою».

Важливими центрами загальноосвітнього і професійного вишколення та національного виховання української молоді в Канаді стали приватні інституції, зиніційовані освіченою молоддю, передусім уже згадувана бурса ім. А. Коцька у Вінніпегу, офіційне відкриття якої відбулося у вересні 1915 р. за наявності 16 вихованців середніх і вищих шкіл – переважно синів українських «сталих фермерів».

Метою бурси проголошувалося виховання молоді в «народнім дусі» (на «першій місці – українство...релігійне виховання – на другім»), а також поглиблене опанування фахових знань і предметів українознавства для підготовки «питомих», а не «імпортованих» інтелігентів [9, с. 125].

Упродовж перших років функціонування до управи бурси входили знані в українському середовищі Канади особистості (як О. Жеребко і Т. Ферлей), настоятелями і вчителями були студенти-українці канадійських університетів, які сприяли формуванню нової плеяди фахівців і громадсько-політичних та культурно-освітніх діячів. Вершинним виявом їхньої відповідальності за молоде покоління в межах першої хвилі української еміграції в Канаді розглядаємо палку підтримку культурно-освітніх, громадсько-політичних і економічно-господарських резолюцій народного з'їзду в Саскатуні в серпні 1916 р., який проходив за участю 400 делегатів і офіційних «гостей-промовців» (таких, як президент Саскачеванського університету В. Морей, керівник провінційного Бюро суспільних дослідів Й.С. Вудсворт, «майор» Саскатуну п. Йонг) і був присвячений необхідності відкриття в Саскатунському університеті кафедри української мови, історії і літератури та заснування в цьому місті української бурси (згодом інституту) ім. Петра Могили [9, с. 178].

Водночас викладене підтверджує, що студентський рух у Канаді початку 1900-х рр., попри спроби його «усамостійнення», розвивався в рамках загальнокультурної еволюції українців-іммігрантів, передусім її нечисленної освіченої частини, ядро якої становили вчителі – провідна «фахова сила» в тодішньому українсько-канадійському суспільстві.

Новий етап організованої діяльності українського студентства поза етнічними територіями України започатковує друга (переважно політична) хвиля еміграції, спричинена трагічним завершенням національно-визвольних змагань 1917–1922 рр. У наукових дослідженнях діаспори (О. Войценко, М. Марунчак) він іменується «добою росту й диференціації» та позначений інтенсифікацією культурно-освітніх про-

цесів у центральньо-західноєвропейських і американських державах, розширенням мережі українських студентських організацій, прилученням до них жіночої молоді, прагненням до консолідації (у межах як окремих країн, так і цілих континентів), вдосконаленням змісту, форм, методів виховної діяльності молодіжних громадських об'єднань.

Зокрема, на початок 1920-х рр. припадає формування громадських організацій студентів-українців у США: постають Українська академічна громада у Філадельфії, товариства української молоді в Бостоні й Нью-Йорку, Українська студентська громада в Чикаго та ін.

Культурно-освітнє життя студентської молоді в Канаді в період між двома світовими війнами зосереджується в новостворених приватних українських установах, чільне місце серед яких посів Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні, заснований 1917 року. Очолений у 1921 р. уродженцем Галичини, одним із перших випускників Брендонської учительської семінарії, вихованцем бурси ім. А. Коцка і градуантом Саскачеванського університету М. Стечишиним (1895–1971), інститут став «справжнім вогнищем, де виховувалися дійсні каменярі українського народного християнського життя» [11, с. 28]. Упродовж 1920-х – 1930-х рр. на його базі діяв студентський гурток «Каменярі», співзасновником якого був М. Семчишин.

Як філія саскатунської «могилянки», в 1918 р. в Едмонтоні відкрився Інститут ім. Михайла Грушевського (із 1944 р. – Інститут св. Івана), при якому функціонував гурток ім. А. Коцка. У 1927 р. у Вінніпегу постала ще одна філія Інституту ім. Петра Могили, вихованці якої гуртувалися в студентському «кружку» «Прометей». Саме ці організації молоді, студіюючої в державних вищих школах і університетах, у міжвоєнну добу найповніше реалізували освітньо-виховні завдання, що відповідали потребам їхньої підготовки «до конструктивної роботи» як майбутніх фахівців і виховання студентів у «своїм дусі», оприлюднені в 1921 р. М. Стечишиним на сторінках провідної газети українців Канади «Український голос» (Ч. 34, 24.08).

Проте найвиразніше особливості українського студентського життя 20-х – 30-х рр. ХХ ст. та зміни у програмах їх організаційної й освітньо-виховної роботи окреслюються в академічних осередках Центральної та Західної Європи. Їх бурхливий розвиток зумовлений передусім впливом сюди тисяч студентів і викладачів вищих шкіл із рідних земель після поразки української революції 1917–1922 рр. Так, лише в

Чехо-Словаччині у 1923 р. осіли 1360 українських студентів (із них 1255 осіб – безпосередньо в Празі), через рік їх стало майже 1900 [12, с. 15].

Другим важливими чинником активізації українського студентства на позаукраїнських європейських теренах виявилось заснування рідномовних навчальних закладів і наукових установ у нових осередках масового осідку українців-емігрантів: від Стрілецького й Народного університетів у таборах інтернованих українських воїнів у Німецькому Яблонному (Чехо-Словаччина) і польському Ланцуті – до Українського вільного університету, Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова, Української господарської академії, Інституту громадознавства (соціологічного) на чеських землях, Українського техніко-господарського інституту й Українського наукового інституту в Берліні та ін.

Не менш важливим фактором зростання самоорганізації, фахового і національно-громадянського самовиявлення майбутніх «професіоналістів» вважаємо розширення можливостей студіювати в державних закладах вищої освіти країн Центральної та Західної Європи. За даними досліджень активних діячів українського студентського руху, лише у високошкільних осередках міжвоєнної Польщі (без західноукраїнських земель у її складі) на початку 1930-х рр. здобували вищу освіту: у Кракові – 451 український студент і студентка; у Варшаві – 160; у Познані – 120; у Вільно – 60; у Данцігу (Гданську) – 68. Ще 270 українських хлопців і дівчат навчалися за межами Польщі. При цьому найбільше студентів-українців (40%) опановували право й філософію, 16% – техніку, 7% – медицину. Закономірним у контексті зазначеного є функціонування лише в тодішній польській державі 25 українських студентських товариств, які згуртували 80% від усього українського студентства [13, с. 16].

Неоднорідні за своїм соціальним складом, територіальним походженням і політичними уподобаннями своїх членів, українські академічні товариства європейських держав знаходили спільні «точки дотику» з організованою українською молоддю американського континенту, що об'єднувало їхні дії в нових умовах життєдіяльності українців-іммігрантів. Передусім вони стосувалися матеріальної підтримки українських вищих шкіл і студентів-українців у європейських державах. Так, у відповідь на заклик студентів західноукраїнських земель, уміщений на сторінках газети «Свобода» у США в 1924 р., акцію допомоги українським високошкільним інституціям

і студентам Галичини й «усієї Європи» розгорнуло «Товариство української молодіжі» в Нью-Йорку [«Свобода», 1924. Ч. 98. С. 3; Ч. 100. С. 3].

Комітет допомоги при «Українській студентській громаді» у Варшаві під проводом майбутнього митрополита української православної церкви в Канаді І. Огієнка щомісяця виділяв допомогу студентам на суму 225 зл. і надавав «дрібні позички» тим, хто їх потребував [13, с. 24].

Професійному становленню українських студентів сприяла діяльність товариств із придбання підручників і навчальних посібників, формування книгозбірень цінної фахової літератури, організації «доповнюючих» курсів, підготовки циклів рефератів професійного змісту тощо. Цікаво, що окремі студентські гуртки (як Кружок українських гірничих і гутничих студентів «Каменярі» у Пшібрамі) ініціювали створення професійних об'єднань інженерів, лікарів, учителів та ін.

Водночас поразка змагань українського народу за власну державність висунула на перший план організованої студентської діяльності політичні домагання, що зумовило політизацію їхніх культурно-освітніх домагань. Суть цих змін зафіксував VII з'їзд українського студентства у Празі в липні 1922 р.: «Склавши на певний час зброю, українське студентство розпорошилося по високих школах Європи та Українських Західних земель, але бажало ...продовжити українську визвольну боротьбу на культурнім полі...» [14, с. 3]. Відповідно до нових пріоритетів освітньо-виховна діяльність у студентських товариствах орієнтувалася на увиразнення української історії «зі становища націоналізму»; культивування найяскравіших сторінок боротьби українського народу за свою незалежність доби УНР і ЗУНР та героїки Крут («Крути стерли залишки рабства в нас»); протидію зазіханню чужих держав на українські землі [15, с. 37–43].

Серед нових форм роботи, які в 1920-х – 1930-х рр. практикувалися в українських студентських організаціях Австрії, Бельгії, Німеччини, Польщі, Румунії, Франції, Чехо-Словаччини, – протестаційні віча проти більшовицького терору і голодомору в Наддніпрянській Україні та дискримінації українців Галичини, Волині, Буковини офіційними польськими і румунськими владними структурами; свята української державності 22 січня і 1 листопада; пропам'ятні акції, товариські «сходини» на честь борців за волю України (героїв Крут, О. Левицької-Басараб); зустрічі з визначними державотворцями періоду УНР, вченими, громадсько-політичними і культурно-освітніми

діячами – представниками української діаспори європейського й американського континентів та ін. Відомості про ці заходи вміщували студентські пресові видання, передусім «Студентський вісник» у Празі (1923–1931; 1935–1939) та «Студентський шлях» у Львові (1931–1934).

Традиційно незмінним у студентських організаціях українського зарубіжжя залишалось пошанування корифеїв української культури, насамперед Т. Шевченка й І. Франка. Так, із нагоди 135-річчя смерті Т. Шевченка Академічна студентська громада Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова в Празі підготувала ювілейний випуск свого неперіодичного органу «Спудей» під загальним гаслом «Великому поетові» [Спудей. 1926. Ч. 4]. У ньому були вміщені статті шевченківської тематики Л. Білецького (с. 3–33), Д. Дорошенка (с. 23–30), С. Русової (с. 30–32), Д. Чижевського (с. 32–40), Б. Гомзина (с. 41–56).

Цікаві методи роботи утвердилися в практиці міжвоєнної освітньо-виховної діяльності українських студентських об'єднань Канади. Серед них, як важливі для формування загальнокультурних і професійних компетентностей та виховання майбутніх фахівців у закладах вищої освіти сучасної України, вважаємо такі:

– щорічні змагання «у красномовстві» між членами студентських гуртків «Каменярі» та «Прометей», у висліді яких авторитетне журі визначало переможців і вручало їм пам'ятні нагороди;

– щорічні міжстудентські дебати, для яких обиралися теми, пов'язані з політично-культурним становищем українців у межах СРСР та на західноукраїнських землях, кар'єрним зростанням молоді в Канаді, їхньою участю в суспільно-політичному й культурно-освітньому житті канадської української спільноти (такі заходи проводилися за участю колишніх вихованців українських студентських товариств – знаних громадян держави; як правило, вони відбувалися на базі Інституту ім. П. Могили чи українських народних домів);

– урочистості на честь «шановних професорів» університетів Канади і європейських вищих шкіл, які виступали в студентських аудиторіях;

– прощальні вечери-забави для членів студентських гуртків «Каменярі», «Прометей», ім. А. Коцка, які закінчували університети і відбували до місць професійної діяльності [16; 17].

Запорукою професійного зростання, політичного і національно-морального загартування студентської емігрантської

молоді виявилось подальше зростання її організованості, кульмінацією чого стало утворення Центрального Союзу Українського Студентства (ЦЕСУС). Заснований на третьому Всеукраїнському студентському конгресі наприкінці червня – на початку липня 1922 р. в Празі, що стала місцем його початкового осідку (із 1934 р. – Відень), ЦЕСУС уже в перші роки діяльності об'єднав 4650 студентів і 18 студентських організацій держав Європи, Америки, частини Азії (Харбін). До його складу також увійшли (як крайові централі українського студентства) Союз українських студентських організацій у Німеччині й Данцігу (заснований 1925 року, об'єднав 6 організацій), Центральна українських студентів Канади (1927), Союз українських студентських організацій Румунії (1929), Союз українських студентських організацій під Польщею (1931), який згуртував 6 студентських товариств п'яти університетських міст Польщі з близько 2500 членами [18, с. 3656–3658; 19].

Висновки. Аналіз і узагальнення здобутків українських студентських організацій держав Заходу першої третини ХХ ст. у сфері професійної підготовки і виховання молоді підтверджує можливість використання результатів їхньої діяльності в сучасній освітній практиці закладів вищої освіти України, спонукає до більш глибокого вивчення професійно-виховних аспектів діяльності українського студентства за межами рідної землі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про освіту : Закон України: офіц. текст. Київ : Алерта, 2018. 120 с.
2. Яремко М. У всьому Віденська Січ була перша. *Свобода*. Джерзі Сіті, 1963. 11 і 12 червня.
3. Новинки. *Діло*. Львів, 1890. Ч. 146. С. 2.
4. Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.). Мюнхен-Львів : Український Вільний Університет, 1994. 184 с.
5. Янів В. Українська студентська преса. *Визвольний шлях*. Лондон, 1978. Кн. XII. С. 1407–1421.
6. Кириленко О. Українці в Америці. Відень : накладом «Союза визволення України», 1916. 42 с.
7. Пропам'ятна книга. Видана з нагоди сороклітнього ювілею Українського Народного Союзу / за ред. Л. Мишуга. Джерзі Сіті, Нью Джерзі : накладом Українського Народного Союзу, 1936. 752 с.
8. Марунчак М. Студії до історії українців Канади : в 6 т. Вінніпег, 1973–1980. Т. V. 299 с.
9. Войченко О. Літопис українського життя в Канаді : у 8 т. Т. I. Піонерська доба. 1874–1918. Вінніпег : накладом видавничої спілки «Тризуб», 1961. 295 с.
10. 3 наших американських колоній. *Діло*. Львів, 1911. Ч. 46. С. 1.
11. Прокоп Д. Українці в Західній Канаді. До історії поселення та поступу. Едмонтон-Вінніпег, 1987. 548 с.
12. Джус О. Творча спадщина Софії Русової періоду еміграції: монографія. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 260 с.
13. Мілянич С. Життя і праця українського студентства. *Студентський шлях*. Львів, 1931. Ч. 1-2. С. 16–31.
14. По восьмим з'їзді українського студентства. *Студентський вісник*. Прага, 1931. Ч. 1-2. С. 3.
15. Вітковський О. Роля українського студентства в культурно-освітньому русі. *Студентський шлях*. Львів. 1933. Ч. 2-3. С. 37–43.
16. Янів В. Студентство. Енциклопедія українознавства: загальна частина: у 3 т. Мюнхен-Нью-Йорк, 1949. Т. III. С. 960–965.
17. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Прага, 1942. 372 с.
18. Жуковський А. Центральний Союз Українського Студентства (ЦЕСУС). Енциклопедія українознавства. Словникова частина: в 10 т. / гол. ред. В. Кубійович. Львів: «Молоде життя», 1984. Т. 10. С. 3656–3658.
19. Антонович М. Нарис історії Центрального Союзу Українського Студентства (1922–1945). *Український історик*. Нью-Йорк-Мюнхен, 1974. № 4. С. 18–45.